

ERASMUS UNIVERSITEIT ROTTERDAM
Erasmus School of Economics
Bachelorscriptie Fiscale Economie

De doeltreffendheid en doelmatigheid van een btw verlaging op groente en fruit

Naam student: Michelle van der Gaag
Studentnummer: 500504

Begeleider: R.N.F. Zuidgeest
Tweede beoordelaar: P.C.J. Oerlemans

Datum definitieve versie: 24-6-2022

Het geschrevene in deze scriptie is de opvatting van de auteur en niet noodzakelijk die van de begeleider, tweede beoordelaar, Erasmus School of Economics of Erasmus Universiteit Rotterdam.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding.....	3
1.2 Probleemstelling.....	3
1.3 Opzet	4
1.4 Afbakening.....	4
2. Het btw systeem.....	5
2.1 Inleiding	5
2.2 De werking van de btw	5
2.3 Gevolgen.....	5
2.4 De omzetbelasting in EU-verband.....	6
2.5 Deelconclusie.....	6
3. Mogelijkheden binnen de Europese regelgeving.....	7
3.1 Inleiding	7
3.2 Btw richtlijn	7
3.3 Akkoord Europese Commissie	8
3.4 Deelconclusie.....	8
4. De effectiviteit van het verlagen van het btw tarief	9
4.1 Inleiding	9
4.2 Reactie van consumenten op een prijsverlaging.....	9
4.3 Voorbeelden in andere landen van tariefsdifferentiatie voor groenten en fruit.....	9
4.4 Voorbeelden in andere landen van tariefsdifferentiatie voor andere goederen en diensten ...	10
4.5 Voorbeelden in Nederland voor tariefsdifferentiatie voor andere goederen en diensten	11
4.6 Deelconclusie.....	12
5. Gevolgen van de btw verlaging	13
5.1 Inleiding	13
5.2 Gevolgen voor de consumenten	13
5.3 Gevolgen voor ondernemers.....	14
5.4 Deelconclusie.....	14
6. Conclusie en aanbevelingen	15
7. Literatuurlijst	17

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Door de coronacrisis is het belang van een gezond leven nog meer benadrukt. Door de crisis kwam de gezondheidszorg onder druk te staan. Mensen met overgewicht kwamen vaker op de intensive care terecht dan mensen met een gezond gewicht.¹ Deze mensen werden dus zieker dan mensen met een gezond gewicht en zetten de zorg in verhouding nog meer onder druk. Maar het is voor lagere inkomens wellicht lastig om een gezonde keuze te maken omdat het ongezonde eten vaak goedkoper is.² Om een gezonde levensstijl aan te moedigen is het een idee om groente en fruit goedkoper te maken. Uit onderzoek blijkt namelijk dat consumenten zelf aangeven dat de prijs een van de belangrijkste redenen is om een product te kopen en dan vooral bij de groepen met een lager inkomen.³ Het zorgen dat de prijs van groente en fruit omlaag gaat zou dus kunnen zorgen dat het volgen van een gezonde levensstijl eenvoudiger wordt.

Het btw tarief op deze producten verlagen is mogelijk een manier om gezond eten te stimuleren omdat de btw een prijsopdrijvend effect heeft. Dit is zo omdat deze belasting bedoeld is om consumptie te belasten. Door het verlagen van de btw worden groenten en fruit dus misschien betaalbaarder en hierdoor zou het kunnen dat mensen eerder kiezen voor gezond eten.

Naast de recente gezondheids crisis is ook in het coalitieakkoord afgesproken dat er een verlaging naar het nultarief van de btw op groente en fruit gerealiseerd moet worden.⁴ Een gezonder eetpatroon wordt dus ook door de politiek als een maatschappelijk relevant probleem gezien. Verder kunnen de resultaten ook een indicatie geven of het verlagen van het btw tarief in het algemeen een effectieve maatregel is om consumenten te stimuleren. Deze maatregel zou dan ook later in een andere context gebruikt kunnen worden als het nodig blijkt te zijn om consumenten aan te sturen om de sociaal wenselijke keuze te laten maken.

1.2 Probleemstelling

De plannen van de overheid zijn er, maar voordat dit uitgevoerd wordt is het wel van belang om te kijken of dit ook daadwerkelijk de juiste manier is om het gezondheidsprobleem op te lossen. Het is dan van belang om te kijken of de maatregel doeltreffend en doelmatig is. Ook de staatssecretaris heeft aangegeven dat het van belang is om vóór de invoering van het verlaagde tarief op groente en fruit onderzoek te doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van de maatregel.⁵

De centrale onderzoeksvraag is dan ook:

Is het verlagen van de btw op groenten en fruit een doeltreffende en doelmatige maatregel om gezond eten te stimuleren?

De deelvragen die moeten worden beantwoord om de centrale probleemstelling te kunnen beantwoorden zijn:

1. *Hoe ziet het btw systeem eruit?*
2. *Wat zijn de mogelijkheden voor een verlaging binnen de Nederlandse en Europese regelgeving?*
3. *Is het aannemelijk dat de verlaging van de btw ook een prijsverlagend effect zal hebben?*

---

1 Radboudumc, 31 maart 2021

2 Drewnowski, 2018

3 De Mul e.a., 2009

4 VVD, D66, CDA en ChristenUnie, 15 december 2021

⁵ Van Rij, 2022

4. *Is er doeltreffendheid van de maatregel te zien in de reactie van consumenten op een prijsverlaging van groente en fruit?*
5. *Wat zijn de eventuele problemen die de doelmatigheid van de maatregel in de weg staan?*

1.3 Opzet

Om te kunnen kijken naar de doeltreffendheid en doelmatigheid van een nieuwe btw maatregel zal eerst gekeken worden naar het huidige systeem van de btw. Dit zal worden gedaan in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 zal vervolgens gekeken worden welke maatregel binnen de huidige Europese regelgeving past. In hoofdstuk 4 zal vervolgens gekeken worden naar de effectiviteit van het verlagen van de btw. Om dit te onderzoeken zal gekeken worden naar eerdere ervaringen binnen Nederland met het wijzigen van btw tarieven voor andere goederen en diensten en naar ervaringen in andere landen die een verlaagd tarief voor groente en fruit of andere producten hebben. Hiermee kan de aannemelijkheid van de effectiviteit op het verlagen van de prijs van een verlaagd btw tarief worden beoordeeld. Daarnaast is het ook van belang of er wel gereageerd wordt op een eventuele prijsverlaging. Dit zal ook in hoofdstuk 4 worden onderzocht. Daarnaast wordt in hoofdstuk 5 onderzocht welke gevolgen er zijn voor ondernemers om te kijken of dit de doelmatigheid in de weg staat. Als laatste volgt in hoofdstuk 6 een conclusie op basis van het voorgaande over de doelmatigheid en doeltreffendheid van het verlagen van de btw op groente en fruit.

1.4 Afbakening

Voor de verlaging van het btw tarief op groente en fruit zal gekeken worden naar zowel een verlaging naar een lager tarief als naar een verlaging naar een nul procent tarief zoals in het Coalitieakkoord van het Kabinet Rutte VI (2021) is opgenomen. Ook zal er gekeken worden naar onbewerkte groente en fruit maar ook naar producten waar groente en fruit in verwerkt zijn. Dit omdat het ook een belangrijk aspect is wat er met deze producten moet gebeuren. Verder zal er ook niet ingegaan worden op de onuitvoerbaarheid door de verouderde ICT systemen bij de belastingdienst omdat dit problemen zijn die opgelost kunnen worden. Dit zal dus niet meegenomen worden als beperking.

2. Het btw systeem

2.1 Inleiding

Om goed te kunnen begrijpen wat de verandering van het verlagen van de btw op groente en fruit precies inhoudt is het van belang om te weten hoe het btw systeem in Nederland in elkaar zit. Zo is het van belang om te kijken wie er belast wordt en hoe het precies werkt met de verschillende tarieven. Verder is het ook van belang hoe de Nederlandse wetgeving zich verhoudt tot de Europese regelgeving. Daarnaast is het belangrijk om te begrijpen wat het doel van de btw precies is en hoe dit doel terugkomt in het systeem. Ook zal er gekeken worden naar de gevolgen van het huidige btw systeem voor consumenten en ondernemers.

2.2 De werking van de btw

Artikel 1 van de wet op de omzetbelasting (hierna: wet OB) vertelt ons wat de belastbare prestaties zijn voor de btw. Voor dit onderzoek is vooral de belasting op het leveren van goederen en diensten van belang. Wat onder een levering valt staat uitgelegd in artikel 3 van de wet OB. Bij verkoop is sprake van een overgang van de macht om als eigenaar over het goed te beschikken. Bij de verkoop van groente en fruit is dus sprake van een levering. Het is wel van belang dat de levering plaatsvindt door een ondernemer. Artikel 7 van de wet OB geeft invulling aan dit begrip. Daaruit blijkt dat een ieder die een bedrijf zelfstandig uitoefent ondernemer is. Hier vallen dus veel zowel natuurlijke als rechtspersonen onder. De lokale groenteboer zal ondernemer zijn maar ook de supermarkt en de boer die langs de weg zijn groente verkoopt. Als er groente en fruit gekocht wordt zal daar bijna altijd omzetbelasting over betaald moeten worden.

Daarnaast is het van belang om te kijken wat de maatstaf van heffing is. Dit staat in artikel 8 van de wet OB. Dit is de vergoeding voor de levering. In de meeste gevallen zal dit de prijs zijn die voor het product is betaald. Hierover wordt dan het tarief dat in artikel 9 van de wet OB staat geheven. Dit tarief is 21% maar er zijn een aantal gevallen waarvoor dit anders is. Zo is er een verlaagd tarief van 9% voor goederen en diensten die staan omschreven in tabel I en een 0% tarief voor goederen en diensten die in tabel II staan omschreven. In tabel I staan eet- en drinkwaren genoemd. Hieronder vallen dus ook groente en fruit. Dit betekent dat groente en fruit tegen 9% belast wordt.

In artikel 12 staat wie de afdrachtplichtige is voor de btw. Dit is de ondernemer die de levering of dienst verricht. Zij betalen deze belasting periodiek over de omzet die ze in dat tijdvak hebben behaald. De ondernemers zijn echter niet degene op wie de belasting moet drukken. Daarom is er voor ondernemers een aftrekrecht geregeld in artikel 15 van de wet OB. Dit houdt in dat ondernemers de btw die zij op hun inkopen hebben betaald af kunnen trekken van de door hun verschuldigde btw. Hierdoor drukt de btw alleen op de eindgebruiker van de producten.

2.3 Gevolgen

De btw heeft een prijsopdrijvend effect voor consumenten⁶. Ondernemers zullen hun prijzen over het algemeen niet verlagen om te compenseren voor de btw. Dit betekent dat zij het volledige bedrag dat zij verschuldigd zijn door zullen berekenen aan de consument. Hierdoor worden de producten duurder dan wanneer er geen btw geheven zou worden.

Ook werkt de huidige systematiek in de hand dat lagere inkomens in verhouding meer belasting betalen dan hogere inkomens.⁷ Dit komt omdat mensen met een laag inkomen een relatief groter

---

⁶ Cornielje, OB.0.0.5.A

⁷ Cornielje, OB.0.0.9

deel van hun inkomen aan consumptie besteden. Dit zal als gevolg hebben dat gezinnen met lagere inkomens in verhouding minder over hebben om te besteden.

Verder zijn er ook nog een aantal gevolgen aan het hebben van meerdere tarieven. Zo levert dit bijvoorbeeld een extra administratieve last op voor ondernemers. Zij moeten hun goederen administratief opsplitsen wat, vooral bij kleinere ondernemers, ook weer voor fouten zou kunnen zorgen.⁸ Ook levert dit extra kosten op voor de ondernemers doordat er extra administratieve lasten zijn.⁹ Ook dit zal de uiteindelijke prijs van de producten voor de consumenten extra verhogen. Dit zal dan ook de lagere inkomens in verhouding meer raken. Ook zorgen meerdere tarieven voor een verstoring in de consumptie van consumenten.¹⁰

2.4 De omzetbelasting in EU-verband

De Europese Unie heeft een aantal mogelijkheden om de wetgeving in de lidstaten te sturen. De EU kan gebruik maken van bindende en niet-bindende rechtsmiddelen. Lidstaten waarop het bindende rechtsinstrument op van toepassing is zijn zich verplicht hieraan te houden.¹¹ Een voorbeeld van een bindend rechtsinstrument is de richtlijn. Binnen de EU is iedere lidstaat verplicht om de richtlijnen die gepubliceerd worden te verwerken in de nationale wetgeving.

Voor de btw is er een richtlijn uitgevaardigd. Deze richtlijn beperkt bijvoorbeeld de tarieven en welke producten onder het verlaagde tarief mogen vallen. Ook is er een nieuw akkoord van de Europese commissie uit 2021 waardoor er meer mogelijkheden ontstaan voor het verlagen van de btw op groente en fruit.¹² Hier zal in een later hoofdstuk nog verder op worden ingegaan. Nederland is verplicht om als lidstaat van de EU de Nederlandse wet conform de richtlijn vorm te geven. Dit beperkt de mogelijkheden wat betreft de keuzes die gemaakt kunnen worden over een verlaagd tarief voor groente en fruit.

2.5 Deelconclusie

De btw is een belasting die wordt geheven over leveringen en diensten. Deze belasting wordt geheven van ondernemers. Er zijn meerdere tarieven in de btw. Groente en fruit zal over het algemeen verkocht worden door een ondernemer en dus belast zijn met btw. In de btw zijn er meerdere tarieven en de groente en fruit vallen onder het tarief van 9%.

De btw heeft als doel om de consument te belasten. Dit wordt gerealiseerd door het recht op aftrek van voorbelasting voor de ondernemers. Hierdoor drukt de btw alleen op de eindgebruiker van het product. Door de inrichting van het huidige systeem drukt de belasting in verhouding zwaarder op consumenten met een lager inkomen. Ook levert de huidige inrichting extra administratieve lasten op voor ondernemers.

Vanuit de EU is er een richtlijn opgelegd waaraan Nederland verplicht is zich te houden. Dit betekent dat er geen volledige vrijheid is in wat kan wat betreft de inrichting van de wet OB. Dit heeft ook invloed op welke keuzes er gemaakt kunnen worden wat betreft een verlaging van de btw op groente en fruit.

---

⁸ Vakstudie, aant. 2.1.1

⁹ Vakstudie, aant. 2.1.1

¹⁰ Vakstudie, aant. 2.1

¹¹ Europa-Nu, Rechtsinstrument

¹² Europa-Nu, Nieuwe regels voor btw-tarieven

3. Mogelijkheden binnen de Europese regelgeving

3.1 Inleiding

Als we willen beoordelen of een maatregel doeltreffend en doelmatig is, is het van belang om eerst te kijken of deze maatregel wel mogelijk is binnen de wetgeving. Zoals eerder benoemd is Nederland als lidstaat van de EU gebonden aan de Europese richtlijn wat betreft de btw. Dit hoofdstuk zal verder ingaan op deze richtlijn en de mogelijkheden om hierbinnen de btw op groente en fruit te verlagen.

3.2 Btw richtlijn

De btw richtlijn is ingevoerd om een zo geharmoniseerd mogelijk btw stelsel te krijgen binnen de EU.¹³ De harmonisatie wordt bereikt door regels vast te stellen waaraan lidstaten zich moeten houden. Zo worden er bijvoorbeeld regels gesteld over de definities van begrippen en waarover btw geheven wordt. Het is echter niet zo dat de lidstaten geen vrijheid meer hebben in het bepalen van hun nationale fiscale beleid. Zo wordt bijvoorbeeld niet bepaald welke tarieven er gehanteerd moeten worden maar wordt er alleen een ondergrens gegeven waar de tarieven aan moeten voldoen.

De richtlijn bepaalt in artikel 2 wat de belaste handelingen zijn. In Titel III wordt bepaald wie de belastingplichtigen zijn en wie eventueel door lidstaten als belastingplichtig aangemerkt mogen worden. In artikel 14 wordt bepaald wat een levering van een goed is en artikel 72 bepaald wat de maatstaf van heffing moet zijn. Deze regels zijn ruimer dan de nationale wetgeving is. Uiteraard is alle Nederlandse wetgeving in overeenstemming met de regels die zijn vormgegeven in de richtlijn. Echter, doordat er een bepaalde vrijheid is in de richtlijn is er binnen de nationale wet minder mogelijk dan dat volgens de richtlijn zou kunnen. Er kan wel voor gekozen worden om de Nederlandse wetgeving binnen de regels van de richtlijn aan te passen om zo een wenselijker fiscaal beleid door te voeren.

Voor de verlaging van de btw op groente en fruit is vooral van belang wat er in hoofdstuk 2 van Titel VIII van de btw richtlijn staat. Hier gaat het namelijk over de tarieven. De richtlijn benoemt een ondergrens voor het normale tarief en de mogelijkheden voor verlaagde tarieven. Deze ondergrens is 15% en het is mogelijk om 2 verlaagde tarieven toe te passen. Ook is in de richtlijn een lijst gegeven met producten en diensten waarop deze tarieven van toepassing mogen zijn. Deze lijst staat in bijlage III. In de eerste post van deze lijst worden levensmiddelen bedoeld voor menselijke consumptie genoemd. Landen mogen 'shoppen' wat betreft goederen die zij onder het verlaagde tarief willen laten vallen zolang deze maar onder een genoemde categorie vallen en vergelijkbare producten een vergelijkbare behandeling krijgen.¹⁴ Groente en fruit valt onder de eerstgenoemde categorie in de lijst. Dit betekent dus dat Nederland er voor kan kiezen om alleen groente en fruit onder het verlaagde tarief te laten vallen en niet alle levensmiddelen bedoeld voor menselijke consumptie.

Uit de richtlijn blijkt dus dat de verlaagde tarieven op groente en fruit mogen worden toegepast. In Nederland wordt op dit moment dan ook het in Nederland geldende verlaagde tarief van 9% toegepast op groente en fruit. Dit is ook het enige verlaagde tarief dat Nederland op dit moment heeft. Dit betekent dat er nog ruimte is om een extra tarief in te voeren. Het zou dus een mogelijkheid zijn om een tarief tussen de 9 en 5% in te voeren om zo minder belasting te heffen op groente en fruit.

---

¹³ Cornielje, EBR 7.1.1.A

¹⁴ Wolf, 2022

3.3 Akkoord Europese Commissie

Op 7 december 2021 heeft de Europese Commissie een akkoord bereikt over de modernisering van het btw systeem binnen Europa.¹⁵ De regels waren inmiddels 30 jaar oud en toe aan vernieuwing. De wijzigingen zijn gepubliceerd in het Publicatieblad van de EU en zijn op 6 april 2022 in werking getreden. De belangrijkste wijziging voor dit onderzoek is dat lidstaten de mogelijkheid om een verlaagd tarief lager dan 5% in te voeren en een 0% tarief. Dit mag slechts op 7 categorieën die genoemd zijn in bijlage III en wordt beperkt tot de opties die in lid 2 van artikel 98 van de btw richtlijn worden genoemd. Groente en fruit vallen onder de categorie levensmiddelen bedoeld voor menselijke consumptie en deze categorie wordt genoemd in dit lid dus mag hierop een tarief van lager dan 5% of zelf 0% op worden toegepast. Landen kunnen nu dus naast het normale tarief twee verlaagde tarieven boven de 5% invoeren, n verlaagd tarief onder de 5% en een 0% tarief.

Voor Nederland ontstaat hier dus een aantal extra opties voor het verlagen van de btw op groente en fruit. Zo kan er nu een nieuw tarief worden ingevoerd dat tussen de 5 en 0% ligt maar ook kan er gekozen worden om groente en fruit onder het 0% tarief te laten vallen. Dit betekent dus dat er geen beperking is wat betreft het verlagen van de btw op groente en fruit. Er moet alleen rekening worden gehouden dat dit mogelijk van invloed is op het btw beleid wat betreft andere goederen omdat er maar een beperkt aantal tarieven ingevoerd mag worden. Dit is ook iets wat staatssecretaris Van Rij ziet als een punt om mee te nemen in het maken van beslissingen over welke producten onder een verlaagd tarief moeten vallen.¹⁶

Naast deze belangrijkste wijziging is ook de lijst categorieën aangepast en vervalt de mogelijkheid om een verlaagd tarief op vervuilende producten te hebben per 2030. Dit is voor de btw verlaging op groente en fruit niet van belang omdat deze categorie al op de lijst staat en niet gewijzigd wordt en ook zijn groente en fruit geen vervuilende producten.

3.4 Deelconclusie

Vanuit de Europese Unie bestaat de mogelijkheid om verschillende verlaagde btw tarieven toe te passen op levensmiddelen voor menselijke consumptie zoals groente en fruit. Nederland heeft op dit moment slechts één verlaagd tarief van 9%. Het is dus mogelijk om een extra verlaagd tarief in te voeren dat tussen het normale tarief van 21% en de Europese ondergrens van 5% in te voeren. Het ligt echter voor de hand dat dit tarief tussen de 9% en 5% zou liggen omdat groente en fruit al onder het huidige verlaagde tarief van 9% vallen. Alleen een verdere verlaging zou zinvol zijn. Ook zou er gekozen kunnen worden voor een nieuw verlaagd tarief tussen de 5% en 0% of zelfs voor een 0% tarief. Europees gezien wordt de verlaging niet beperkt. Er is dus een totale vrijheid wat betreft het invoeren van een verlaagd btw tarief op groente en fruit. Dit zou mogelijk wel betekenen dat een btw beleid met betrekking op andere producten beperkt wordt omdat er slechts een gelimiteerd aantal tarieven ingevoerd kunnen worden en er maar een beperkt aantal categorieën onder de verlaagde tarieven mogen vallen.

---

¹⁵ Europa-Nu, Nieuwe regels voor btw-tarieven

¹⁶ Van Rij, 2022

4. De effectiviteit van het verlagen van het btw tarief

4.1 Inleiding

Nu we weten wat er mogelijk is kan er gekeken worden naar de doeltreffendheid van de btw verlaging. Om te kijken of de maatregel doeltreffend is, is het van belang om te kijken of consumenten zullen reageren op een prijsverlaging. Daarnaast moet ook gekeken worden of het aannemelijk is dat de btw verlaging ook een prijsverlaging voor de consument zal veroorzaken. Als dit namelijk niet zo is kan de maatregel nooit zijn doel bereiken. Dit zal onderzocht worden door te kijken naar voorbeelden van btw tariefsdifferentiatie op groenten en fruit en andere goederen en diensten in zowel Nederland als in andere landen. Ook zal er nog een algemeen onderzoek over de effecten van btw veranderingen worden besproken.

4.2 Reactie van consumenten op een prijsverlaging

Een ander aspect van de doeltreffendheid is dat consumenten wel moeten reageren op een eventuele prijsverlaging. Als er niet gereageerd wordt heeft het ook geen zin om een maatregel te zoeken die de prijs verlaagd. Uit onderzoek van het RIVM uit 2006 blijkt dat het niet aannemelijk is dat er gereageerd wordt op een prijsverlaging.¹⁷ Dit onderzoek is uitgevoerd om te kijken of eventuele prijsmaatregelen effect zullen hebben. Hierbij is gekeken naar drie verschillende aspecten. Het eerste is een literatuuronderzoek naar wat er bekend is over prijsmaatregelen. Hieruit bleek dat er momenteel niet veel bekend is op het gebied van de effectiviteit van prijsmaatregelen. Daarnaast is er gekeken naar welke factoren van belang zijn voor consumenten bij de aanschaf van producten. Hoewel mensen aangeven dat prijs een belangrijke factor is in de aankoop van producten blijkt uit resultaten van het onderzoek dat vooral andere factoren van belang zijn, zoals bijvoorbeeld het wel of niet lekker vinden van een product. Als laatste is er gekeken naar de prijselasticiteiten van voedingsmiddelen. Ook de prijselasticiteiten geven aanleiding om te zeggen dat er weinig gereageerd zal worden op een prijsverlaging van groente en fruit. Dit houdt in dat de prijselasticiteiten tussen de 0 en 1 liggen en dus is de vraag naar deze goederen relatief inelastisch. Een verandering in de prijs zal dan slechts een kleine reactie zal veroorzaken in de vraag naar groente en fruit.

Uit dit onderzoek blijkt dat er geen eenduidig antwoord te geven is op de vraag of dergelijke prijsmaatregelen effect hebben omdat er in verschillende onderzoeken verschillende resultaten worden gevonden. Het lijkt er dus op dat er momenteel nog niet voldoende data beschikbaar is om een duidelijke conclusie te trekken.

4.3 Voorbeelden in andere landen van tariefsdifferentiatie voor groenten en fruit

Uit een onderzoek uitgevoerd door het Norwegian Agricultural Economics Research Institute en de Norwegian University of Life Sciences uit 2013 blijkt dat het verhogen van de btw op ongezond voedsel meer effect heeft op het verminderen van de consumptie hiervan dan dat het verlagen van de btw op gezonde producten effect heeft op het vermeerderen van de consumptie.¹⁸ In dit onderzoek is gekeken naar een verwijdering van de btw op groente en fruit. Dit zou betekenen dat de verlaging van het btw tarief op groente en fruit niet de meest effectieve maatregel is.

In dit onderzoek zijn data onderzocht over de consumptie van verschillende voedingsmiddelen in Noorse huishoudens tussen 1986 en 2001, waaronder groente en fruit. Er een onderscheid gemaakt tussen huishoudens op basis van de hoeveelheid van een voedingsmiddel zij kochten voor de btw veranderingen. Hier bleek vervolgens uit dat huishoudens met een lage consumptie van groente en fruit weinig extra groente en fruit zullen kopen na de verlaging van het btw tarief. Dit betekent dus

---

¹⁷ RIVM, 2006

¹⁸ Gustavsen & Rickertsen, 2013

dat de groep mensen die eigenlijk bereikt zouden moeten worden, niet zouden reageren op de maatregel. Bij de verhoging van de btw op veelal suikerhoudende producten zoals frisdrank en ijs blijkt juist dat de groep die het meeste consumeert voor de btw verhoging ook de grootste reactie toont. Deze maatregel bereikt dus wel de groep die het moet bereiken.

Er is hier uitgegaan van een volledige doorberekening van de btw maatregel in de consumentenprijzen. Dit lijkt niet erg realistisch op basis van andere onderzoeken die hierna zullen worden besproken en dus is het aannemelijk dat de reactie van de consument kleiner wordt dan wat uit dit onderzoek blijkt. Verder is hier ook uitgegaan van een verlaging naar 0%. Dit zou dan ook betekenen dat als er een keuze gemaakt wordt door een verlaging naar een tarief wat hoger is dan 0% dit ook niet voor een reactie zal zorgen. Op basis van dit onderzoek lijkt een btw verlaging op groente en fruit niet doeltreffend.

4.4 Voorbeelden in andere landen van tariefsdifferentiatie voor andere goederen en diensten

In meer algemene zin kunnen we voor de effecten van btw-tariefsverlagingen nog een voorbeeld vinden in Ierland. Hier werd in 2011 de btw voor toerisme verlaagd om deze sector te stimuleren. Deze btw verlaging gold voor producten die relatief meer door toeristen worden gekocht zoals hotelovernachtingen en toegang tot pretparken. De bedoeling was om hierdoor meer banen te creëren. Het idee was dat een lagere btw voor een lagere prijs zou zorgen, hierdoor meer vraag zou ontstaan en daardoor voor meer banen zou zorgen. Dit onderzoek richt zich op de evaluatie van het effect van deze btw maatregel. Om hier een antwoord op te kunnen geven is ook gekeken naar de mate waarin de prijs is verlaagd.¹⁹ Zoals dit onderzoek ook stelt is het lastig om dit te bepalen omdat er nooit zeker gezegd kan worden wat de prijzen waren geweest als er geen btw verlaging zou zijn geweest. Er is geprobeerd rekening te houden met zoveel mogelijk factoren die hiervan op invloed zijn maar dit is niet volledig betrouwbaar. Hieruit blijkt dat de btw verlaging niet geheel wordt doorberekend. Ook uit analyse van andere onderzoeken die het verschil vergeleken ten opzichte van de inflatie lijkt het er op dat de btw verlaging niet volledig wordt opgenomen in een prijsverlaging. Dit zou betekenen dat een btw verlaging minder effect heeft dan van tevoren werd gedacht.

Verder is er in Frankrijk onderzoek gedaan naar de effecten van een btw verlaging.²⁰ Dit onderzoek was gericht op het aantonen van het feit dat er een verschil zit tussen het gedeelte van de btw die de consument draagt. Dit omdat dit aspect bij een hoop politieke discussies vergeten wordt en er bijna altijd vanuit wordt gegaan dat de consument het volledige bedrag draagt. Hierbij ging het om een btw verlaging op auto's en de verlaging van de btw op reparatiewerkzaamheden aan huizen. Door te kijken naar de doorberekening van de btw verlagingen hebben zij bepaald wat het percentage is dat door de consument wordt gedragen. Hier bleek dat na correctie voor inflatie slechts de helft van de btw verlaging doorgevoerd werd in een lagere prijs. Voor de reparatiewerkzaamheden bleek de btw voor ongeveer 80% te worden doorberekend aan de consument. Dit betekent dus dat er een verschil zit tussen verschillende goederen wat betreft de mate waarin een btw verlaging wordt doorberekend in de prijs.

Er is ook nog onderzocht in hoeverre een btw verandering wordt doorberekend in de prijzen bij verschillende soorten hervormingen in 17 Europese landen.²¹ Eerst is er gekeken naar alle veranderingen ineen. Hier lijkt een doorberekening van ongeveer 30% uit te volgen. Daarna is gekeken naar een verandering van het algemene tarief, een verandering van een verlaagd tarief en

---

¹⁹ Indecon, 2017

²⁰ Carbonnier, 2007

²¹ Benedek e.a., 2015

een herclassificatie van een goed naar een andere btw categorie. Hieruit blijkt dat het aannemelijk is dat een verandering in het algemene tarief volledig wordt doorberekend, een verandering in een verlaagd tarief slechts beperkt wordt doorberekend en een herclassificatie bijna geen effect heeft op de prijs. Dit zou betekenen dat het zinloos zou zijn om een btw verlaging voor groente en fruit door te voeren omdat dit een herclassificatie zou inhouden.

In dit onderzoek is vergeleken met de prijzen van dezelfde goederen in andere landen waar geen verandering in de btw heeft plaatsgevonden. Dit in tegenstelling tot andere onderzoeken waarbij vaak vergeleken wordt aan de hand van prijzen van vergelijkbare producten. Dit kan echter een probleem opleveren als dit product een substitutiegoed is van het onderzochte product. Dit zal bij een vergelijking tussen dezelfde goederen in verschillende landen niet zo zijn. Dit onderzoek zal hierdoor waarschijnlijk betrouwbaardere resultaten geven.

Ook is er in dit onderzoek gekeken of er verschil zit tussen de mate van doorberekening bij een btw verhoging of een btw verlaging. Hierbij is dan wel slecht gekeken naar de veranderingen in het algemeen en niet per soort verandering. Hieruit blijkt dat verlagingen in het algemeen in mindere mate worden doorberekend dan verhogingen van de btw. Dit ligt ook in de lijn der verwachting aangezien het niet doorberekenen van een btw verlaging een voordeel oplevert voor ondernemers omdat hiermee dan de winstmarge wordt vergroot waar het niet doorberekenen van een verhoging extra kosten betekent voor de ondernemer.

Uit deze onderzoeken blijkt dus dat het aannemelijk is dat een btw verlaging niet zal resulteren in een even grote verlaging in de prijs. Het is wel mogelijk dat er voor verschillende goederen een verschil zit in de mate waarin de prijs wordt verlaagd. Maar het Noorse onderzoek stelt ook dat het mogelijk is dat er verschillende effecten in verschillende landen zijn.²² Er zal daarom ook nog gekeken worden naar een Nederlands voorbeeld.

4.5 Voorbeelden in Nederland voor tariefsdifferentiatie voor andere goederen en diensten

Ook in Nederland is er een voorbeeld te vinden over het verlagen van een btw tarief op bepaalde goederen. Zo is er in 2000 een verlaagd tarief voor arbeidsintensieve diensten ingevoerd. Hieronder vielen kappersdiensten en kleine hersteldiensten zoals fietsenmakers. Dit was een Europees experiment waar landen vrijwillig aan konden deelnemen.²³ Het doel hiervan was de werkgelegenheid stimuleren maar dat kan alleen als de prijzen voldoende dalen om zo meer vraag te creëren. De resultaten werden onderling gedeeld. Hieruit bleek dat er nergens een volledige doorberekening van de btw verlaging in de prijzen is waargenomen. Ook uit dit onderzoek bleek dat de verschillende diensten in verschillende mate de btw verlaging doorberekenen. Verder lijkt het er op dat ook de sectoren die in eerste instantie de btw verlaging doorberekenen in de prijzen vervolgens alsnog een prijsverhoging doorvoeren die hoger is dan de inflatie. Dit betekent dat de btw verlaging slechts tijdelijk effect heeft.

Uit eerdere ervaringen bleek dat een btw verlaging niet of slechts beperkt werd doorberekend in een prijsverlaging. Maar er is nog een onderzoek uit 2017 waaruit volgt dat er voor kappersdiensten toch een bijna volledige doorberekening is in de prijzen.²⁴ Dit onderzoek heeft dan ook voornamelijk gekeken naar de lange termijn effecten en daaruit blijkt dat na 2002 het lange termijn effect is bereikt. Het eerdere onderzoek heeft gebruik gemaakt van data van voor deze tijd en daarom

---

²² Gustavsen & Rickertsen, 2013

²³ Commissie van de Europese gemeenschappen, 2003

²⁴ Jongen, Lejour & Massenz, 2017

verschilt het resultaat. Het lijkt er dus toch op dat de btw verlaging op de lange termijn effect heeft in het verlagen van de prijzen.

4.6 Deelconclusie

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het niet aannemelijk is dat een verlaging in het btw tarief volledig zal worden doorberekend in lagere prijzen voor de consument. Toch lijkt er wel een gedeeltelijke doorberekening te zijn. Ook verschilt de mate van doorberekening per product of dienst en ook lijken er verschillende effecten in verschillende landen te ontstaan.

Verder is er ook een verschil in de doorberekening afhankelijk van wat voor btw verandering het product ondergaat. Zo zit er een verschil tussen een verschil in de mate van doorberekening bij een verandering van het normale tarief, een verandering van het verlaagde tarief en een btw herclassificatie. Dit zou voor een nieuw btw tarief op groente en fruit betekenen dat dit resulteert in bijna geen doorberekening in de prijs voor consumenten. Ook als we naar andere resultaten kijken is er nergens een volledige doorberekening te zien. Dit zou dan als gevolg hebben dat de maatregel niet doeltreffend is.

Ook is het niet duidelijk of er door consumenten gereageerd wordt op een prijsverlaging. Er zijn zowel aanwijzingen dat er wel een reactie zal komen als dat er niet gereageerd zal worden. Het is niet duidelijk of de maatregel in deze zin doeltreffend is maar aangezien het niet aannemelijk is dat er een prijsverlaging zal komen is dit ook niet zozeer van belang.

5. Gevolgen van de btw verlaging

5.1 Inleiding

Het is ook nog van belang om te kijken naar de doelmatigheid van het verlagen van de btw. Ook als de maatregel niet doelmatig is, is het niet de juiste maatregel om het doel te bereiken. Er zijn dan te veel kosten verbonden aan de maatregel ten opzichte van de voordelen die worden behaald. Zoals bijvoorbeeld extra administratieve lasten voor ondernemers of grote budgettaire gevolgen voor de overheid. Er zal gekeken worden naar de gevolgen voor consumenten en ondernemers die de doelmatigheid in de weg zouden kunnen staan.

5.2 Gevolgen voor de consumenten

Onderdeel van de doelmatigheid is de herverdeling die bereikt wordt met het verlagen van de btw. Het zou namelijk zo moeten zijn dat de lagere inkomens er meer voordeel uithalen dan de hogere inkomens omdat dit de groepen zijn die weinig groente en fruit eten. Uit onderzoek van het CPB uit 2014 blijkt echter dat een verlaagd btw tarief niet doelmatig is.²⁵ In dit onderzoek is er onder andere gekeken naar de potentiële opbrengst van de btw wanneer er een uniform tarief geheven zou worden. Hieruit blijkt dat ongeveer 50% van de mogelijke opbrengsten verloren gaat door het verlaagde tarief en de vrijstellingen die momenteel gelden. Er gaan dus veel belastingopbrengsten verloren gaan en de uiteindelijke herverdeling die wordt bereikt is maar heel klein. De herverdeling is maar zo klein omdat uit dit onderzoek blijkt dat de hoge en lage inkomensgroepen ongeveer hetzelfde aandeel van hun inkomen besteden aan goederen en diensten die onder het verlaagde tarief vallen. Dit betekent dus dat de lage inkomensgroepen in absolute bedragen minder consumeren dan de hogere inkomensgroepen. De hogere inkomensgroepen zullen dus meer voordeel hebben bij een verlaagd tarief.

Hier gaat het echter over een algemeen verlaagd tarief maar ook voor het extra verlaagde tarief kan hetzelfde gezegd worden. Een algemeen verlaagd tarief is bedoeld om de belastingdruk op lagere inkomens extra te verlagen tegenover hogere inkomen maar uiteindelijk wordt dit niet bereikt. Dit komt omdat ook de hogere inkomens goederen die onder het verlaagde tarief vallen consumeren. De btw verlaging op groente en fruit is bedoeld om de consumptie van deze producten te stimuleren. Hier gaat het echter ook voornamelijk over de lagere inkomens omdat deze vaak de groep zijn die het minste van deze producten consumeren. Maar ook hier krijgen de hogere inkomens hetzelfde voordeel. Het verlaagde tarief is dus niet doelmatig.

Ook laat dit onderzoek zien dat er een welvaartsverlies gepaard gaat met het verlaagde btw tarief.²⁶ Als iemand bij een gelijke prijs vóór belasting het ene goed prefereert maar omdat na belasting het andere product goedkoper is door een lager btw tarief kiest de persoon toch het andere goed. Dit veroorzaakt een welvaartsverlies doordat iemand niet zijn optimale keuze maakt. Door het verlagen van de btw op groente en fruit is het mogelijk dat er een welvaartsverlies wordt veroorzaakt. De maatregel zorgt er wel voor dat gedrag gestuurd kan worden en iemand de gezonde keuze zal maken maar toch kan dit niet de optimale keuze zijn voor een persoon. Dit welvaartsverlies staat in de weg van de doelmatigheid van de maatregel.

Dit welvaartsverlies lijkt tegenover de conclusie van het in hoofdstuk 4 genoemde RIVM-onderzoek over de reactie van consumenten op een prijsverlaging te staan. Daar lijkt het er op dat mensen niet gevoelig zijn voor prijsverlagingen. Het CPB stelt juist dat mensen hun keuzes wel aanpassen op basis van de prijs. Dit verschil zou kunnen komen doordat het CPB niet kijkt naar een prijsverlaging van één

---

²⁵ Bettendorf & Cnossen, 2014

²⁶ Bettendorf & Cnossen, 2014

product maar naar een prijsverschil tussen twee producten. Het RIVM kijkt juist wel naar één product waarvan de prijs verlaagd wordt. Het zou dus zo kunnen zijn dat mensen wel voor het goedkopere product kiezen maar als hiervan de prijs wordt verlaagd zij niet meer van dit product zullen gaan kopen omdat zij geen behoefte hebben aan een grotere hoeveelheid van dit product.

Ook uit het in hoofdtuk 4 genoemde onderzoek van de Norwegian Agricultural Economics Research Institute en de Norwegian University of Life Sciences uit 2013 blijkt dat het verlagen van de btw niet de meest doelmatige maatregel is. Daarin is gevonden dat de verhoging van de btw op ongezonde producten meer effect heeft dan de verlaging van de btw op gezonde producten.²⁷ Behalve dat hiermee de doeltreffendheid ter discussie staat, volgt dat de btw verlaging niet de beste manier is om gezond eten te stimuleren en dus geen doelmatige maatregel is.

5.3 Gevolgen voor ondernemers

Ook voor ondernemers zullen er gevolgen zijn wat betreft de verlaging van de btw op groente en fruit. Zo zal er een extra administratieve last ontstaan omdat de producten een nieuwe btw classificatie moeten krijgen. Voor een grote supermarktketen zal dit niet zo'n probleem zijn omdat dit in één keer voor alle winkels gedaan kan worden maar ook kleinere ondernemers zullen dit moeten doen. Dit zal voor hun betekenen dat zij voor al hun producten opnieuw de prijs zullen moeten bepalen en dit zal extra kosten met zich meebrengen.

Als er ook nog iets gedaan wordt met producten die gedeeltelijk bestaan uit groente en fruit zoals voorgekookte maaltijden kan dit nog een extra administratieve last met zich meebrengen. Dit betekent dat er per product een ander btw tarief moet worden gerekend. Ook hier zal dit voor de grote supermarktketens geen heel groot probleem zijn omdat zij een geautomatiseerd kassasysteem hebben maar de kleinere ondernemers hebben dit vaak niet. Als er een ander btw percentage per product gerekend moet gaan worden zullen zij moeten bijhouden hoeveel zij van ieder product verkopen waar zij eerst bij konden houden in welke btw categorie zij iets verkochten. Dit betekent dat zij een uitgebreidere administratie bij moeten gaan houden.

Zoals eerder besproken mag de btw geen last vormen voor de ondernemers. Dit valt nooit helemaal te voorkomen omdat zij de afdrachtplichtigen zijn maar door deze verlaging wordt deze last alleen maar groter. Nalevings- en inningskosten voor een btw systeem met meerdere tarieven zijn ook erg hoog.²⁸ Een extra tarief zullen deze kosten alleen nog maar meer verhogen. Dit laat ook zien dat ondernemers extra lasten krijgen. Dit betekent dat er verschillende aanwijzingen zijn dat een btw verlaging op groente en fruit niet doelmatig is.

5.4 Deelconclusie

Het verlagen van de btw op groente en fruit is geen doelmatige maatregel. Het levert op verschillende vlakken nadelen op. Zo is er een groot nadeel wat betreft de opbrengsten en uiteindelijk levert dit slechts een kleine herverdeling op. Verder is er een grote extra last voor ondernemers wat betreft de administratie. Ook dit staat de doelmatigheid in de weg. Daarnaast blijkt ook uit onderzoek dat een btw verlaging op groente en fruit niet de beste maatregel is en dat er andere opties beter zijn om gezond eten te stimuleren. Verder kan de maatregel ook een welvaartsverlies met zich meebrengen omdat consumenten verstoord worden in hun keuze. Al met al is een btw verlaging dus niet de doelmatige oplossing die wordt gezocht.

---

²⁷ Gustavsen & Rickertsen, 2013

²⁸ Bettendorf & Cnossen, 2014

6. Conclusie en aanbevelingen

In dit onderzoek is aandacht besteed aan het de btw verlaging op groente en fruit. Dit is de laatste jaren een belangrijk onderwerp geweest in het gesprek over het aanpakken van overgewicht. Ook de politiek heeft dit momenteel op de agenda staan. Als de politiek dit wil aanpakken is het wel van belang om eerst te kijken of dit wel zinvol is. De onderzoeksvraag die dan ook centraal stond was:

Is het verlagen van de btw op groenten en fruit een doeltreffende en doelmatige maatregel om gezond eten te stimuleren?

Mijn conclusie is dat de maatregel niet doeltreffend en doelmatig is.

Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden is deze opgedeeld in een aantal deelvragen:

1. *Hoe ziet het btw systeem eruit?*
2. *Wat zijn de mogelijkheden voor een verlaging binnen de Nederlandse en Europese regelgeving?*
3. *Is het aannemelijk dat de verlaging van de btw ook een prijsverlagend effect zal hebben?*
4. *Is er doeltreffendheid van de maatregel te zien in de reactie van consumenten op een prijsverlaging van groente en fruit?*
5. *Wat zijn de eventuele problemen die de doelmatigheid van de maatregel in de weg staan?*

Het btw systeem in Nederland bestaat uit een normaal tarief, een verlaagd tarief en een nultarief. Het is de bedoeling dat de btw consumptie belast. De btw wordt dan ook geheven over de aankoop van goederen of diensten. Groente en fruit vallen momenteel onder het verlaagde tarief.

Als er een verlaging doorgevoerd wordt is ook van belang wat er binnen de btw richtlijn van de Europese Unie mogelijk is. Nederland is als lidstaat van de EU verplicht zich hieraan te houden. De richtlijn biedt ruimte om een tweede verlaagd tarief in te voeren. Dit zou een mogelijkheid zijn. Daarnaast is er ook een nieuw akkoord van de Europese Commissie wat extra mogelijkheden biedt. Dit akkoord maakt het mogelijk dat er een extra verlaagd tarief tussen de 0 en 5% ingevoerd mag worden en daarnaast is het ook mogelijk om voor een beperkt aantal producten een nultarief in te voeren. Groente en fruit vallen onder deze producten. Vanuit de EU is er geen beperking wat betreft de mogelijkheden voor een verlaagd tarief op groente en fruit.

Nu we weten wat er kan is het ook van belang om te kijken of de maatregel wel doet wat hij zou moeten doen. Hiervoor is het ook belangrijk om te kijken of consumenten reageren op een prijsverlaging. Uit onderzoek blijkt dat er momenteel niet genoeg bekend is om hier een eenduidige conclusie aan te geven. Er zijn aanwijzingen dat mensen zowel wel als niet reageren. Toch lijkt het erop dat consumenten niet altijd de prijs meenemen in de beslissing om een product te kopen. Het is dus lastig te zeggen of mensen zullen reageren op een prijsverlaging.

Daarnaast is het ook van belang of de btw verlaging wel resulteert in een lagere prijs. Uit meerdere onderzoeken blijkt dat een btw verlaging niet of slechts beperkt zal worden doorberekend in de prijs voor consumenten. Zowel in onderzoek naar een btw verlaging op groente en fruit als in meer algemene onderzoeken naar btw verlagingen blijkt dat een deel van de verlaging niet bij de consument terecht komt.

Verder moet er ook gekeken worden of de maatregel wel doelmatig is. Het wijzigen van een btw tarief zal extra kosten opleveren voor ondernemers. Dit is een extra last voor hen en aangezien het niet de bedoeling is dat de btw op ondernemers drukt staat dit de doelmatigheid van het verlagen van het btw tarief op groente en fruit in de weg. Ook is uit onderzoek gebleken dat een verlaagd btw

tarief nooit doelmatig is omdat er een groot deel van de btw opbrengsten verloren gaan en de bereikte herverdeling slechts klein is. Ook gaat de btw verlaging mogelijk gepaard met een welvaartsverlies omdat consumenten verstoord worden in hun keuzes.

De maatregel lijkt zowel niet doeltreffend als doelmatig te zijn. Het is aannemelijk dat een btw verlaging niet zal resulteren in een lagere prijs en ook zijn er hoge kosten aan verbonden voor zowel de maatschappij als voor ondernemers. Hoewel er dus veel mogelijk blijkt binnen de wet- en regelgeving van de EU lijkt het er op dat een verlaging van het btw tarief op groente en fruit niet de maatregel is die het probleem gaat oplossen.

Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het verkrijgen van meer informatie over de reactie van consumenten op een prijsverlaging. Dit kan namelijk in meerdere gebieden worden toegepast. Daarnaast zou er ook meer onderzoek gedaan moeten worden over btw verlagingen in Nederland. Er zijn meerdere onderzoeken gedaan in het buitenland waaruit blijkt dat er een verschil in de mate van doorberekening van een btw verlaging in de prijs zit tussen landen. Om meer zekerheid over de resultaten van een btw verlaging te krijgen is het dus belangrijk dat er ook onderzoek wordt gedaan naar de effecten binnen Nederland. Ook zou ik het Kabinet adviseren om de voorgenomen maatregel van het verlagen van de btw op groente en fruit nog eens goed te heroverwegen. Het ziet er namelijk naar uit dat dit niet de juiste maatregel is om hun doelen te bereiken. Ik zou dan ook adviseren om deze maatregel niet in te voeren.

7. Literatuurlijst

Benedek e.a., 2015

D. Benedek e.a., *IMF Working Paper. Estimating VAT Pass Through*, WP/15/214.

Bettendorf & Clossen, 2014

L. Bettendorf & S. Clossen, *Bouwstenen voor een moderne btw*, CPB Policy Brief 2014/02.

Carbonnier, 2007

C. Carbonnier, *Who Pays Sales Taxes?. Evidence from French VAT reforms, 1987-1999*, *Journal of Public Economics* (91) 2007, p. 1219-1229.

Commissie van de Europese gemeenschappen, 2003

Commissie van de Europese gemeenschappen, *Verslag van de commissie aan de raad en het Europees parlement. Experiment met een verlaagd BTW-tarief voor bepaalde arbeidsintensieve diensten*, SEC (2003) 622.

Drewnowski, 2018

A. Drewnowski, *Measures and metrics of sustainable diets with a focus on milk, yogurt, and dairy products*, *Nutrition Reviews* (76) 2018, p. 21–28.

De Mul e.a., 2009

A. de Mul e.a., *Prijs als factor in voedingskeuze. Een onderzoek naar de rol van prijs in voedingskeuze en de mogelijkheden van prijsmaatregelen om gezonder voedingsgedrag te stimuleren*, 2009.

Europa-Nu, Rechtsinstrument

Rechtsinstrument,

<https://www.europa-nu.nl/id/vh75mdhkg4s0/rechtsinstrument?ksel=n1>

Europa-Nu, Nieuwe regels voor btw-tarieven

Nieuwe regels voor btw-tarieven bieden de lidstaten meer flexibiliteit en ondersteunen de groene, digitale en volksgezondheidsprioriteiten van de EU, 7 december 2021.

https://www.europa-nu.nl/id/vlojf4q6woxv/nieuws/nieuwe_regels_voor_btw_tarieven_bieden?ctx=vg9pil5lzcq&start_taub0=20&tab=0

Gustavsen & Rickertsen, 2013

G.W. Gustavsen & K. Rickertsen, *Adjusting VAT Rates to Promote Healthier Diets in Norway: A Censored Quantile Regression Approach*, *Food Policy* (42) 2013, p. 88 – 95.

Indecon, 2017

Indecon, *Impact of the VAT Reduction on Irish Tourism and Tourism Employment*, 30 juni 2017.

Jongen, Lejour & Massenz, 2017

E. Jongen, A. Lejour & G. Massenz, *Cheaper and More Haircuts After VAT cut?. Evidence From the Netherlands*, CPB Discussion Paper (368) 2017.

Radboudumc, 31 maart 2021

Obesitas is niet van invloed op de afweerrespons bij COVID-19-patiënten op de IC. Onderzoek naar patiënten op de IC van het Radboudumc. 31 maart 2021.

<https://www.radboudumc.nl/nieuws/2021/patiënten-met-obesitas-of-overgewicht-lopen-het-risico-op-een-ernstiger-verloop-covid19>

RIVM, 2006

J.M.A. Boer e.a., *Het mogelijk effect van prijsbeleid op de voedselconsumptie. Een oriënterend onderzoek*, RIVM rapport 350020003/2006, 2006

S.B. Cornielje, EBR.7.1.1.A

S.B. Cornielje, EBR.7.1.1.A Harmonisatie van omzetbelastingen in de EU; inleiding, in: A.W. Hofman, M.L.M. van Kempen & A.C. Rijkers (red.), *Cursus Belastingrecht*, Deventer: Wolters Kluwer

S.B. Cornielje, OB.0.0.5.A

S.B. Cornielje, OB. 0.0.5.A BTW; kostprijsverhogende belasting, in: A.W. Hofman, M.L.M. van Kempen & A.C. Rijkers (red.), *Cursus Belastingrecht*, Deventer: Wolters Kluwer

S.B. Cornielje, OB.0.0.9

S.B. Cornielje, OB.0.0.9 Omzetbelasting, een heffing naar draagkracht?, in: A.W. Hofman, M.L.M. van Kempen & A.C. Rijkers (red.), *Cursus Belastingrecht*, Deventer: Wolters Kluwer

Vakstudie, aant 2.1

Aantekening 2.1, in: *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Omzetbelasting*, Deventer: Wolters Kluwer.

Vakstudie, aant 2.1.1

Aantekening 2.1.1, in: *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Omzetbelasting*, Deventer: Wolters Kluwer.

Van Rij, 2022

Bijlage bij kamerbrief van de staatssecretaris fiscaliteit en belastingdienst van 3 juni 2022

VVD, D66, CDA en ChristenUnie, 15 december 2021

VVD, D66, CDA en ChristenUnie, *Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst Coalitieakkoord 2021 – 2025*, 2021.

<https://www.kabinetsformatie2021.nl/documenten/publicaties/2021/12/15/coalitieakkoord-omzien-naar-elkaar-vooruitkijken-naar-de-toekomst>

Wolf, 2022

R.A. Wolf, Verhoogde emoties rondom btw-tarieven, *NtFR 2022/1296*.